

59.

SMOLNÉ KNIHY.

Nezbytnou součástí feudálního trestního soudnictví byla tortura — útrpné právo. Důmyslný systém krutého mučení vykonávaný na obžalovaném, byl hlavním procesním prostředkem k dosažení doznání obviněného, jež bylo považováno za „korunu“ všech důkazů. V 16. stol. v Čechách přinesl konečnou úpravu trpného výslechu v městském právu Koldínův zákoník v člancích S XVII—T XIII, jež obsahují podrobná ustanovení o tom, v kterých případech má být tortury užíváno a jak má být při ní postupováno.

Útrpný výslech měl několik stadií. Nejprve byl obžalovaný vyslýchán bez mučení. Jeho prvá výpověď pak byla doplňována a „ověřována“ v mučírně, zprvu jen pohrůzkou mučením, při čemž na vyslýcháného byl číneň psychický nátlak — kat mu ukazoval různé mučicí nástroje nebo byl případně položen na skřípce a pod. Další etapou výslechu pak bylo samo mučení, jež se někdy i několikrát opakovalo.

Tortura byla samozřejmě jen velmi nedokonalým prostředkem ke zjištění materiální pravdy, neboť mučení se často pod tíhou bolesti přiznávali k činům, které nespáchali, nebo zase naopak skuteční vinici dovedli překonatím fyzického utrpení svou vinu zatajit. Tato skutečnost byla ovšem známa i tehdejšími právníkům a upozorňuje na ni i Koldin, jež z tohoto důvodu nabádá k opatrnosti a rozsařnosti soudců při útrpném výslechu. Podle článku S XX. Městských práv mohlo být přikročeno k útrpnému výslechu jen těch obžalovaných, kterým byl trestný čin dokázán a chybělo jen jejich vlastní doznání. Toto ustanovení však nebylo obvykle praktikováno. Nalézáme četné případy, kdy obvinění byli podrobeni mučení i pro pouhé podezření a i když byli propuštěni později jako nevinní, přece na nich zůstal ležet stín podezření a opovření, nehledě k častým případům zmrzačení a nemocí, jež toto mučení mělo za následek. Jen zřídka se jim dostalo přiměřené náhrady za přestálé utrpení a způsobenou škodu.

U osob podezřelých z určitého trestného činu mělo mučení za účel i zjištění jiné trestné činnosti, případně dalších spolupachatelů. Je proto pochopitelné, že vyslýchání oznámili při mučení nejen jména skutečných zločinců, ale často i nevinných osob. Ti, kdož takto upadli do podezření, museli se z obvinění „vyvésti“, očistiti. Akt této očisty se nazýval „vývod“ — nařčený se z obvinění „vyváděl“. Vývod se uskutečňoval nejčastěji konfrontací mezi nařčeným a tím, kdo ho nařkl, a to buď při výslechu obviněného nebo i před popravou odsouzeného pachatele, který mohl i v poslední chvíli svá nařčení odvolat. Pokud by se nařčený k vývodu nedostavil, stával se „psancem nevyvedeným“, osobou stíhací státní mocí a stojící mimo právo. Jestliže se nařčenému nepodařilo očistit se, byl obvykle jako podezřelá osoba vězněn a souzen.

Otázky vyslýchajících a celá výpověď obžalovaného ve všech stupních útrpného výslechu byly podrobné, „slovo od slova“, zachycovány a zapisovány zvláštním písařem (krevním) do černých „smolných“ knih, které jsou tak dnes jedinečným historicko-právním pramenem, podávajícím nám přesvědčivý obraz o feudálním trestním právu a jeho aplikaci.

Z literatury:

Z. WINTER: Kulturní obraz českých měst, II., str. 736—881.

Fr. OBERPFALCER: Vyznání na mučidlech, Praha 1937.

E. P. LÁNY: Knihy smolné, Edice Obrazy ze staročeského soudnictví, Praha 1946, 47 a 48.

SmolChlum. 73^b—77^b.

Chlumec n. C., 22. a 27. srpen
16. a 17. září 1611.

Téhož léta 1611. Outrpné vyznání v pondělí po sm Agapitu Jíry Vocáska, podruha ze vsi Skochovic, jednoho z lotrův lesních myslivců v přítomnosti od Jeho Milosti pána, pana Václava ze Vchynic, z Tetova, na Zásrucích, Kolíně a Chlumci. J. M. krále etc. uherského a českého raddy komorníka a nejvyššího nařizeného, pánův z rytířstva i také osob z raddy vyslaných, jsouce týž Jíra Vocásek do síně před pány vyveden, na dotázání toto seznal:

„Proč jest do tohoto vězení se dostal?“ — Šel sem skrze voboru do Skochovic k své manželce a dítkám a šel se mnou jakýsi voják. Dali jsme se přeplaviti. Nevím jak mu říkají; jest vandrovní.

„Proč jsi hrad J. M. krále zlezl a hospodáře v něm zamordoval? — Já jsem ho nemordoval.

„Kdo s tebou seděli? — Jíra Šňupka, jest poddaný p. Kaplíře z Brodec, jest taky myslivec, bradu má šedivou, poznal bych ho. It. Mikuláš Bunčochář též se mnou tam seděl. Pravili, že jest poddaný p. Kaplíře, jak jest kanclířem.

„Jak ste ho mordovali? — Svázali jej Jíra Šňupka a Mikuláš Bunčochář, nalehli mu na krk, když ležel na lici a vzali ho za ruce, vázali jej. A já mu lehl taky na nohy. A když on tak hrozně zkríkl, strachem a hrůzou preh (em) sem z světnice. A oni zvolali: „pod sem, již sme ho svázali!“ A vložili na něj kámen hrubý jako ten špalek. A hned se lámali voknem a lezli a mně řekl: „Šelmo, polez taky! Vostaneš-li tu, ty nás vyzradíš. A budou se s tebou trápit a mučiti.“ I dřív, než sem lezl za nimi, složil sem z něho ten kámen.

It.: Ten voják jest bratr rybáře Semniskýho, říkají mu Vašek. Není fousovatý, znám já ho dávno, když (74^a) bejval u rybáře ve Veltrubích.

„Často-li s tebou ten Vašek bejval? — Jedný tenkrát šel se mnou přes tu oboru, nebo sem byl nemocen od toho pádu, když sem se zdí upadl z toho okna. I šel sem ležat k tomu uhlíři. Tenkrát sem v oboře nic nestřílel, než před oborou udeřil sem k srně, ale chybil sem se jí. Více sem nic nestřílel, nežli když sem sloužil u pá-nův. A co sem zastřelil, platili mi, neb sem jim sloužil.

„Ale mi ty toliko pověz, jak ste zabili toho hospodáře? — Však pravím, že sem mu padl na nohy a velikým strachem, když on zkríkl, utekl sem z světnice. Oni mu ruce svázali a poduškami mu hlavu zaobalili a veliký kámen na něj vložili do prostředka, ale žádný ho nebil. Potom lezli ven. A já dřív, než sem za nimi lezl, kámen sem z něho složil. Ale nebili sme! To na svou duši chci vzítí a na tom umřítí, že není jináče.

It. do sklípku jsouce sveden od popravce, na žebřice před trápením seznal:

Zvěř jsem střílel u Nymburka na Bořích. A ten Mikeš ji v pytlí nosil a prodával ji v Nymburce. Náký Jindrový prodal půl svině; dala mu za ni půl kopy. Nedal mi nic.

— It: Do Hory dvě laně ten Mikeš s Matějčkem donesli. Náký Laurenc havří, nájemní proti kašně na Uhelným rynku, jest ji koupil. Snadno se na děj doptá, jest známěj. Nevím jest-li tu v nájmě, čili není. — It.: Ten Matějček seděl v Nymburce. On taky střílel. Nevím, sedí-li ještě.

Jsouce stržen a pálen, zkríkl:

Nevím, co jiného praviti, nežli co sem prvé pověděl. A k tomu ke všemu se znám, že sme dolů skákali, ale já tu hned na místě zůstal. Oni potom mne odtud odnesli, Jiřík Šňupka a Mikuláš Bunčochář.

„Jaks mnoho medle zvěři postřelil? — V tom se nemohu upamatovati! Málo okolo rybníka Žaravskýho tu v březně a za Strašovem. To svou duši pečeti.

(74^b) Jaks mnoho tovaryšův měl? — Jakuba Bucháčka, který byl mnoho let u Šlibovskýho. A Martin Bednář, toho sem znal od mladosti, ten mne vodíval z sebou. On jí velice mnoho postřelil. Poznal bych ho a jemu bych vůči to chtěl mluviti. Střelovali jsme tu za hražením, jak se jde v Lovčicím, sem k Chlumci. Já na svou duši to беру, poněvadž vidím, že duše má s tělem se má rozdělití, že sem jak živ k žádnému člověku nestřílel, žádnýmu neodpověděl ani žádnýho nezabil, ani toho hospodáře. Prosim, Vaši Milosti, milostiví páni, že se ráčíte přimluvití! Co vím, to všechno povídám a se vyznávám, že jinače není. Na tom chci umřítí a to svou duši spečetiti. Nežli zvěři, jak sem mnoho postřelil a pokrad, jí počtu věděti nemohu.

Po tom všem outrpném jeho seznání od popravce opatřen.

(75^b) Téhož léta 1611 v sobotu po památce s^o Bartoloměje na poručení jeho Mi. páně

a dotázání práva rychtářského Jíra Vocásek, za kládou v smutný světlici sedě, toto dobrovolně oznámil:

„Komus nejvíce do Hory Kutny zvěř prodával a koho tam znáš? — Však sem prvé, Vaši Milosti, pověděl, že tomu havíři Laurencovi sme prodali dvě laně. Dal nám za ně sedum kop. On je speněžil měšťanům (m) a zemanům; kterým, to já nevím. Taky sem se ho na to neptal. (76^a) Item: Do Kolína sem jak živ nic neprodal. Tam sem taky nebyl, jak někdy, když sem skrže něj jel jsouce malý, ode chvíle. Item: Do Nymburka Václavovi koželuho, jest za mostem velikým vedli kováře, prodali sme tři kůže zvěřecí. Privil, že na podešvy. It.: V témž městě Lidě Kantůrkový prodali sme čtvrt laně a čtvrt vepře. Item: Jindrový, tak jí říkají, půl svině. Item: Petrovi zedníkovi půl svině a čtvrt laně. Item: Pekaři Sovovi půl laně.

Item: Na tomto panství páně nemám žádných svých tovaryšův, jako Mikše Bažanta. Kdyby jeho lotra nebylo, já bych dokud živ na toto panství neuměl mysliti. On pro mne chodíval i pro Nebraňka. A příčiny všechny nám ukazoval, chodě s námi po lesích. Byl dobře s čeládkou pana foštmistra nynějšího, všechno nám pověděl, kde jest on nebo kam jel, a my bezpečně stříleli. — — —

NB. Ten Mikeš Bažant, když sem já byl u pana Slibovského, on pro mne začastý chodíval, nebo byl dobře s tím Adámkem, který byl u pana foštmistra. Oni spolu vždycky tovaryšili.

Já k tomuto mému vyznání se znám, že cokoliv sem mluvil, jest to věrná pravda. Na tom chci umříti a to duší svou spečetiti a Bažantovi to všechno vůči mluviti.

Prosím, neračte mne k tomu nutiti, však pravím, co pravda jest, že Jakub Bucháček vlehl tomu hospodáři, když ho svázali, na hlavu a já na nohy. Jíra Šňupka s ním vložili na něj veliký kámen, štku s okna, a zadusil (se) sám. Víť Bůh, že ho žádný nebil, než musil se zadusiti. Vzali v síni bidlo asi dvou sáhů a po něm sme se spouštěli, oni napřed a já naposledy. A když sem se spustil, skulil sem se dolů do struhy, kde zvěř chodí. — — — NB. Ten Mikuláš jest ve vsi Březí za Malešovem a podruží u krčmáře. Jest to věrná pravda. Chci jim to v vůči mluviti.

(76^b) Téhož léta 1611 v pátek, den s^e Lidmily, v přítomnosti pana purg (mistra) a p. purgkrabí, pánův vyslaných, též vyslaných pánův v města Nymburgka a osob v vejvodu dostavených, předně Jiřík Ocásek, jsouce na síň před právo a pány od mistra vyveden, outrpně jeho předešlé vyznání ano i dobrovolné oznámení jemu zouplna po artikulech čteno. A když na ten artikul přišlo, náký že by prodali půl svině, Jiřík Ocásek se ohlásil:

Já sem nic neprodával, ale ten Mikeš. Věděla-li je, že jest kradená, to já nevím. On tam k ní chodil. Tu sem byl, když jí smluvila a koupila. Mikeš, ten nosil ji k ní. Jest ona na levé straně, jdouce od šatlavy, nebo když sme šli, on Mikeš mně ten dům ukázal.

It. Vavřinec havíř jsouce přítomný promluvil:

„Medle, Jiříku, jakousi mně hanbu činíš a těžkost. Mluvíš (žes) na mne, že sem od vás koupil dvě laně.“ — Nepravím, nekoupils ty nic.

„Víš o tom, že se já byl po své práci, vás sem nenavozoval.“ — Nepravím já, aby nás navozoval, nežli tys ji prodával, ale nevím komu, a náms peníze dal.

„Pravíš, že byly dvě laně!“ — A nepravím, nežli po půle sme přinesli na tvou komoru. Ale kde jsi ty chodil, a byl po své práci? Nás si nenavozoval.

Item: Ty čtyry kůže ten Mikeš donesl k tomu koželuho. Jemu sem se díval až právě do jeho domu, neb sem stál na mostě. A dal za ně čtyry toлары. Poznal bych ho, má dům v městě, neb sem na něj hleděl, když šel do dvora svého. — — Ten nebyl presentován.

It.: Tý Lídě, jak sem prvé pověděl, ten Mikeš čtvrt laně a čtvrt vepře sám dával i nosil. — „Poznal-li by ji?“ — Já jí neznám ani muže jejího.

It.: Petra zedníka bych poznal, nebo když sme mu prodávali, byl se mnou ten Mikeš. — „Věděli je, že jest to krađený?“ Jest tak, on nás nenavozoval, ale věděti mohl, že svých lesů nemáme.

Jsouce Petr zed(77^a)ník přítomný, z oust v uši to jemu mluvil: Ten sme to den tole prodali, když se tvůj syn aneb tvý ženy ženil, a z Veselí, odsud a z Chlumec přijeli, půl svině a čtvrt laně zadní. Tu sem byl a přede mnous kupoval.

It.: Pekaři Sovovi ten Mikeš donesl půl laně. — „Poznal-li by ho?“ — Před jeho domem sem byl, vím kde jest. Jeho sem samého neviděl, ani ho neznám.

It.: Matěj Rybníček jsouce přítomný, Ocásek ho přivítal: Vítám tě, Matěji! Co mne neznáš? Však víš, že si se mnou vzat byl do vězení. — „Také-li s vámi střílel?“ — Chodil s námi asi čtyrykrát z oný strany Nymburka. O sice nestřílel, ale pomáhal nositi a v jeho domě sme to měli. Tys jí neprodával, ani peněz za ni nebral, ale co sme utržili, spolu sme to propili, víš?

Artikul o Bažanta Mikuláše zouplna jemu čten. NB. Mikuláš Bažant, stoje přítomný na síni, řekl: „Víš, milý Jiříku, že sem já tebe od půl čtvrtá léta neviděl?“ — Mič, víš, když sem u Šlibovských byl, že si ke mně chođival a povídals, kde jest pan fošmistr. Když ty v těch místech budeš jako já, povíš jinače. Povíš pravdu na sebe jako já. Já jinače mluviti nemohu.

Lorenc havíř Matějčíkovi na síni mluvil toto: Však ste u mne čtyři byli o svatým Martině na tarmarce a pomáhali ste mně k dolu rudy nýsti a já vás napomínal: „Milí brachoví, nechte toho, jest to věc nebezpečná!“ Jest tak, že sem já taky byl s nimi.

Jsouce dolů sveden do sklípku, stržen a pálen, oznámil: Petr zedník mne nenavozoval, ani o tom nevěděl. Víam, že nám dal kopu. Na tom chci umřiti.

NB. Bažante, když budeš v těch místech, Mikuláši, povíš pravdu. Ty můj milý Lorenci, znáš ty lidi všechny, kterým sme prodávali. Nenavozovals nás. Petr zedník i jiní kupovali od toho Mikše. Nevím, věděli-li sou, že jsou to věci krađený (připsáno jinou rukou: či nejsou). Na tom chci umřiti a to svou duši spečetiti.

(77^b) Ortel na Jiřika Vocáska, myslivce ze vsi Skochovic vynešen.

Tu my, purgmistr a radda města Chlumce nad Cidlinou, slyšíc outrpné i dobrovolné vyznání téhož Jiřika Vocáska, jak před trápením, na trápení i také po trápení, bedlivě nahlídše v zřízení zemská a práva městská, kteráž o tom (že škůdcové zemští vyzdvihovali a podlé účinkův svých trestání býti mají) vyměřují, nalézáme, že týž Jiří Vocásek ze vsi Skochovic, dostavši se pro krádež a hubení zvěři z města Poděbrad do vězení na hrad Pražský, sedíc v témž vězení, hospodáře téhož vězení (dopustivši se týž Jiřík mordu) s pomocníky svými zardousil a zadusil a též vězení potom s týmiž vylámavši, z něho vylezl. Pročež pro takový zle spáchaný účinek a zvěři hubení mečem od mistra popravniho strestán býti má.

Actum v pátek, den památky sě panny Lidmily léta 1611.

Téhož léta v sobotu, nazejtří po sě Lidmile, Jeho Milost pán, pan Václav z Vchty nic, pán dědičný na Chlumci, tento ortel ráčil reformovati, a aby provazem s přibitím nad hlavu jeho pár rohův jeleních k výstraze jiným myslivcům strestán byl, poručiti ráčil, což se tak stalo.

Tento Jiřík Vocásek, prvé nežli svůj život dokonal a od mistra executi od popravce na něm vykonána byla, všechny osoby, stoje na žebřice, odvolal mimo dva tovaryše své, Jiřika Šňupky a Mikuláše Bucháčka, kteří na hradě pražském s ním hospodáře